

Štátny slovenský ústredný archív, banské oddelenie Banská Štiavnica

Banské riaditeľstvo v Diósgyőri

1755 – 1873

BRD

Banská Štiavnica 1963

I. Úvod.

Banské riaditeľstvo v Diósgyöri vzniklo zo správy erárneho panstva v Diósgyöri. Mária Terézia prebrala toto korunné panstvo v roku 1755 od jágerskej kapituly a spoludržiteľov, ktorí mali panstvo v držbe na základe hypotečného práva. Hneď po prevzatí ustanovila za správcu panstva prefekta Ignáca Rottensteina. V druhej polovici 19. storočia sa správa panstva nazýva najprv Riaditeľstvo štátnych majetkov /Allamjavak igazgatóság/ a potom Riaditeľstvo majetku /Jószágigazgatóság/.

Keďže sa na území diósgyörskeho panstva objavila železná ruda, rozhodla sa tam Mária Terézia v roku 1770 postaviť železiareň /hutu a hámre/. Potrebný materiál na stavbu železiarne dodávala správa erárneho panstva. Stavba bola dokončená v roku 1772. Okrem eráru mali v železiarni účastiny aj súkromníci, ktoré potom erár odkúpil. V polovici 19. storočia železiareň pre svoju zastaralosť nemohla obstáť v konkurencii s inými modernejšími podnikmi toho druhu, preto ju chcel erár dať do prenájmu alebo predáť. Keď sa to nepodarilo, rozhodol sa ju zrušiť s tým úmyslom, že postaví na území erárneho panstva novú modernejšiu železiareň.

Nová železiareň sa začala stavať koncom mája roku 1868. Bezprostredným dozorom nad stavbou bola poverená správa erárneho panstva v Diósgyöri a vrchný dozor malo Banské riaditeľstvo v Smolníku. Stavba bola dokončená v roku 1870 a nová železiareň bola bezprostredne podriadená Banskému riaditeľstvu v Diósgyöri, ktoré sa utvorilo z bývalého Riaditeľstva erárneho panstva /Jószágigazgatóság/ dekrétom Ministerstva financií v Budapešti zo 4.5. 1870 /č. 21305/1870-BRD č.58 prez.1870/. Týmto dekrétom bolo zrušené aj Banské riaditeľstvo v Smolníku a jeho kompetencia prešla na Banské riaditeľstvo v Diósgyöri. Vrchný dozor nad novou železiarňou malo Banské riaditeľstvo v Banskej Štiavnici. Bývalé banské riaditeľstvo v Smolníku odoslalo spisy, ktoré sa týkali baníctva a pridružených odvetví v smolníckej oblasti, Banskému riaditeľstvu v Diósgyöri.

Do kompetencie nového Banského riaditeľstva v Diósgyöri patrili Banský úrad v Diósgyöri, Banský úrad v Smolníku, správa hutí v Smolníku, Banský úrad v Zlatej Ide, správa hutí v Zlatej Ide, správa železiarne v Diósgyöri, správa solných baní v Solivare a odpredaj soli v Solivare.

Banské riaditeľstvo v Smolníku aj po svojom zrušení v roku 1870 pokračuje v rámci svojej kompetencie v činnosti až do začiatku augusta 1871, a to pravdepodobne preto, že premiestnenie tak dôležitého úradu si vyžiadalo dlhší čas a v Diósgyöri neboli včas pripravené vhodné budovy pre tak veľký úrad. Všetky dôležitejšie veci však postupuje na vybavenie Banskému riaditeľstvu v Diósgyöri.

V roku 1871 sa zriaďuje v Solivare riaditeľstvo majetkov /Jószágigazgatóság/ pre správu erárnych domínií a lesov, ktoré začína svoju činnosť 1.3. 1871. Tomuto riaditeľstvu odovzdalo bývalé Banské riaditeľstvo v Smolníku všetky spisy týkajúce sa správy panstva a lesov päť rokov staré, podobne aj Banské riaditeľstvo v Diósgyöri spisy tohože obsahu z rokov 1868 – 1871.

Pôsobenie Banského riaditeľstva v Diósgyöri trvá do konca októbra 1873. 20.10. 1873 sa ruší Banské riaditeľstvo v Diósgyöri /dekrét Ministerstva financií v Budapešti č. 55760/1873 HKG č.5587/1873/ a jeho kompetencia sa prenáša na Banské riaditeľstvo v Banskej Štiavnici. Ministerstvo financií v Budapešti nariaďuje dekrétom z 27.10. 1873, č. 4357/1873 odoslať spisy a mapy Banského riaditeľstva v Diósgyöri Banskému riaditeľstvu do Banskej Štiavnice. /BRD č. 3439/1873/.

Ako sme videli zo stručného vývoja inštitúcie v Diósgyöri, spisy zaradené do fondu Banského riaditeľstva v Diósgyöri, vznikli z činnosti správy erárneho panstva a lesov a od roku 1870 do konca októbra roku 1873 z činnosti Banského riaditeľstva v Diósgyöri, ktoré malo ďaleko väčšiu kompetenciu než jeho predchodca. Banské riaditeľstvo v Diósgyöri naväzuje svoju úradnú agendu na agendu riaditeľstva majetkov /Joszágigazgatóság/ a má aj spoločné nepretržité podacie protokoly, indexy a spisy z rokov 1868 – 1873, preto táto spisová agenda dvoch rozličných inštitúcií ako nepretržitý celok tvorí jeden fond, ktorý sa dostal po zrušení Banského riaditeľstva v Diósgyöri do archívu Banského riaditeľstva v Banskej Štiavnici. Fond je v dobrom stave, zachovalý až na agendu z roku 1756 – 1852, z ktorej sa zachovalo veľmi málo spisov. Z rokov 1853 – 1857 sa v našom archíve nenachádzajú žiadne spisy.

Spisy z rokov 1756 – 1852 sú usporiadané chronologicky a spisy z rokov 1858 – 1873 numericky. Fond sa neskartoval.

Obsah fondu.

Staršie spisy z rokov 1756 – 1852 sa týkajú majetkových sporov, patronátnych záležitostí, stavby a opravy budov, kostolov, škôl, svetských a cirkevných desiatkov, obsadzovania učiteľských miest, platov učiteľov, deputátneho dreva, stavu zamestnancov erárneho panstva a ich platov a i.

Spisy z rokov 1868 – 1873 sú rozmanitého obsahu. Obsahujú hlavne tieto veci: patronátne záležitosti, urbaniálne záležitosti, poľovnícke právo, obrábanie viníc, záležitosti lesov, objednávky semien lesných stromov, stavebné drevo pre stavbu železiarne, ťažbu kameňa a pálenie vápna pre stavbu železiarne, vyúčtovanie uhoľných baní, stavba a oprava mlynov, stavbu a opravu mostov, objednávky strojového zariadenia pre železiareň, veci súkromných účastinárov v železniarni, objednávky surového železa pre železiareň, záležitosti baní a hút v Smolníku a v Zlatej Ide, bane na uhlie v Diósgyöri, záležitosti železiarne v Diósgyöri, ťažbu soli v Solivare, objednávky uhlia zo Šalgotárjánu, ceny výrobkov železiarne, presun baníkov zo Smolníka do Diósgyöru, presun zamestnancov železiarne z Hronca do Diósgyöru, rôzne nájomné zmluvy, prijímanie a platy zamestnancov, výskyt cholery u zamestnancov železiarne v Diósgyöri a iné.

Okrem spisov podchytených v inventári sa našlo niekoľko spisov /prevažne účtových/ z rokov 1874 – 1880, ktoré neboli pojaté do inventára, pretože nepatria do fondu Banského riaditeľstva v Diósgyöri. Keďže sa však týkajú železiarne v Diósgyöri, boli uložené na koniec tohto fondu.

Fond usporiadal a inventár k nemu vypracoval v januári 1963 V. Bolerázsky.

II. Úradné knihy.

inv.č.	číselný rozsah	rok	krabica
1.		1870-1873	
	Kniha nariadení Ministerstva financií v Budapešti /originály, kópie a obširne registry/ Maď., pkož. väzba		
1.a		1870	
	Stav a platy úradníkov Banského riaditeľstva v Diósgyöri a ním spravovaných podnikov.		

III. Spisy.

A, Registratúrne pomôcky.

1/ Podacie protokoly.

2.		1868 – 1871	
	Prezidiálny podací protokol.		
	č. 1 – 93	1868	
	č. 1 – 121	1869	
	č. 1 – 132	1870	
	č. 1 – 126	1871	
3.		1872 – 1873	
	Prezidiálny podací protokol.		
	č. 1 – 68	1872	
	č. 1 – 26	1873	
4.	č. 1 – 2262	1868	
	Všeobecný podací protokol.		
5.	č. 1 - 3279	1869	
	Všeobecný podací protokol.		
6.	č. 1 – 3377	1870	
	Všeobecný podací protokol.		
7.	č. 1 – 3713	1871	
	Všeobecný podací protokol.		
8.	č. 1 – 4411	1872	
	Všeobecný podací protokol.		

9. č. 1 – 3461 1873
Všeobecný podací protokol.

2. Indexy.

10. 1868
Index k všeobecnému podaciemu protokolu.
11. 1870
Index k všeobecnému podaciemu protokolu. 2ks
12. 1871
Index k všeobecnému podaciemu protokolu.
13. 1872
Index k všeobecnému podaciemu protokolu.
14. 1873
Index k všeobecnému podaciemu protokolu.

3. Zoznamy cudzích čísel.

15. 1869
Zoznam cudzích čísel.
16. 1870
Zoznam cudzích čísel.
17. 1871
Zoznam cudzích čísel.
18. 1872
Zoznam cudzích čísel.
19. 1873
Zoznam cudzích čísel.

B. Spisy.

1. Prezidiálna agenda.

inv. č.	č. rozsah	rok	krabica
25.	č. 1 – 99 Prezidiálne spisy.	1868	1
26.	č. 1 – 120 Prezidiálne spisy.	1869	1
27.	č. 1 – 132 Prezidiálne spisy.	1870	1
28.	č. 1 – 126 Prezidiálne spisy.	1871	2
29.	č. 1 – 68	1872	3
30.	č. 1 – 26 Prezidiálne spisy.	1873	3

2. Všeobecná agenda.

32.	č. 1 – 2262 + nečísl. Spisy.	1868	5-7
33.	č. 1 – 3274 + nečísl. Spisy.	1869	8-14
34.	č. 5 – 3376 + nečísl. Spisy.	1870	15-21
35.	č. 1 – 3713 + nečísl. Spisy.	1871	22-34
36.	č. 1 – 4411 + nečísl. Spisy.	1872	35-53
37.	č. 1 – 3461 + nečísl.	1873	54-68

V. Vecné skupiny.

38.	1868 – 1870	69
Správa erárneho panstva v Diósgyöri kupuje od súkromníkov účastiny železiarne v Diósgyöri.		
39.	1865 – 1871	69
Číselné zoznamy spisov odovzdaných Banským riaditeľstvom v Smolníku Banskému riaditeľstvu v Diósgyöri.		
40.	1852 – 1868	69
Číselný zoznam spisov prevzatých správou erárneho panstva v Diósgyöri od finančného úradu v Užhorode.		
41.	1872 – 1873	69
Zoznam a stručné registry spisov vyňatých z registratúry Banského riaditeľstva v Diósgyöri a zvlášť pod zámkom uložených.		
42.	1873	69
Účty školy v Diósgyöri.		

Obsah.

I. Úvod

II. Úradné knihy

III. Spisy

A/ Registratúrne pomôcky

1/ Podacie protokoly

2/ Indexy

3/Zoznamy cudzích čísel

B/ Spisy

1/ Prezidiálna agenda

2/ Všeobecná agenda

V. Vecné skupiny

SNA, Slovenský banský archív

Názov fondu: Banské riaditeľstvo v Diósgyöri

Značka fondu: BRD

Časový rozsah: 1755 – 1873

Počet inventárnych jednotiek: 42

Počet evidenčných jednotiek: 93

Stav ku dňu: 4. 2. 1963

Fond usporiadal: V. Bolerázsky

Inventár zostavil: V. Bolerázsky

Počet strán: 9

Počet exemplárov: 6

Prepísala: M. Buzalková

Zaviazal:

SNA, Slovenský banský archív